

La depuració dels mestres de les escoles nacionals de Mollet a la postguerra

M. Àngels Suárez González*

Resum

Amb aquest article analitzem la depuració a la qual van ser sotmesos els mestres de les escoles nacionals de Mollet.¹ Examinem els expedients que els van obrir, tant per la via del jutjat Militar Especial de Depuració de Funcionaris Civils de l'Auditoria de Guerra de la 4ª Regió Militar com per la Comissió Superior Dictaminadora d'Expedients de Depuració del Ministeri d'Educació Nacional. Estudiem quines van ser les acusacions que es van formular contra ells, què van declarar, com es van defensar i com es van resoldre aquests expedients.

Paraules clau

Comissió Superior Dictaminadora, depuració, franquisme, jutjat Militar, magisteri, mestres, Mollet del Vallès, repressió.

Introducció

Amb la supressió de la Generalitat de Catalunya el règim franquista comença a construir els seus fonaments per controlar tots els aspectes de la

vida quotidiana i, entre ells, hi haurà el de l'educació. Amb l'Ordre del 28 de gener del 1939² es regulava la situació educativa a Catalunya i s'ordenava la depuració del magisteri català. Tots els mestres van ser cessats en la seva feina i, per tornar a treballar, van haver de passar tot un procés depuratiu.

Els mestres van ser sotmesos a una doble depuració, d'una banda havien de passar la purga del jutjat Militar Especial, per tal de comprovar si havien de ser sancionats penalment. Per una altra banda, havien de passar la depuració del Ministeri d'Educació Nacional, mitjançant la Comissió Superior Dictaminadora, per tal de valorar si havien de ser sancionats administrativament.

Aquest estudi es basa principalment en la documentació constituïda pels expedients de depuració dels mestres que es troba a l'Arxiu del Tribunal Militar Territorial Tercer de Barcelona (ATMTTB) i a l'Arxiu General de l'Administració (AGA) d'Alcalá d'Henares.

Es tracta de deu mestres dels col·legis nacionals de Mollet que ja exercien a l'escola abans i/o durant la guerra.

*Historiadora, msuarez3@xtec.cat

¹ Ens referim a l'actual Escola Col·legis Nous, que s'anomenà Escola Nacional Graduada de Nois i Noies (1925-1937), Escola Graduada Núm. 1 (1937-1939) i Escola Nacional Graduada de Nois i Noies (1939-1965) i a l'Escola Unitària de Gallecs.

² Aquesta ordre està basada en el Decret del 8 de novembre de 1936.

1. Anàlisi dels expedients de depuració del Jutjat Militar Especial de Depuració de Funcionaris Civils de l'Auditoria de Guerra de la 4a Regió Militar dels mestres de Mollet del Vallès

Davant d'aquest jutjat els mestres havien de presentar una declaració jurada que constava d'un interrogatori de vint-i-una preguntes on se'ls demanava explicacions sobre les seves activitats abans i després del 18 de juliol de 1936. Totes les preguntes estaven orientades a esbrinar quina era la seva afiliació política o sindical, la col·laboració amb la República o amb el Glorioso Movimiento Nacional (d'ara endavant, GMN) així com l'actuació dels seus companys de feina. A aquesta declaració s'afegien els informes de l'Alcaldia, del comandant militar de la Guàrdia Civil de Mollet i el de la Falange Española Tradicionalista (FET) local. La declaració del funcionari tenia poc pes, l'important eren els informes: si aquests contenien la més mínima acusació de ser d'esquerres, catalanista o simplement no afecte al GMN el procés judicial tirava endavant. Amb aquests informes es resolia si havia motiu per obrir un procés penal o bé si s'arxivava la causa. Malgrat que no es trobés cap culpabilitat i es dictés l'arxiu de l'expedient, es podia proposar que el mestre fos sancionat en l'esfera administrativa. Si se li obria un sumaríssim, l'expedientat s'exposava a una sanció penal. El termini per presentar aquesta declaració va ser el mes de febrer de 1939.

En aquest treball analitzem el procés depuratiu de deu mestres dels Col·legis Nous. Gairebé tots ells van ser nomenats com mestres de l'Escola de Mollet l'any 1934, excepte l'Andrés Sisó, que era el més antic i ja ocupava la plaça des de 1931; el J. M. Pérez Benavente, que

va venir quan va començar la guerra, al 1936, i la Srta. A. Rodríguez, que vindrà el 1938 traslladada per un expedient d'incompatibilitat amb el poble de la seva localitat. Tot seguit fem una petita presentació dels mestres nacionals que van ser sotmesos a la depuració.³ Les dades estan tretes, majoritàriament, dels seus expedients.

1.1. Dades dels mestres depurats

Artur Barres Pascual (1894-1968)

Natural d'Amposta (Tarragona) i de quaranta-cinc anys (l'any 1939). El seu pare era mestre. Residia a Mollet i era casat. Entra com a interí el desembre de 1915 i ingressa en el servei del Magisteri en propietat al 1922. Va fer de mestre nacional a Mollet des de 1934 fins al 1963, que ho deixa per jubilació forçosa als setanta anys. Durant la Guerra va fer de director de l'escola. Cessat al febrer 1941 per sanció, serà traslladat a Los Valcárceres (Burgos) fins al febrer 1942, quan es reincorpora a la seva plaça de Mollet. Al 1943 es casarà en segones noces i es quedarà a viure a Mollet.

Jaume Coll Aregall

Natural d'Aiguafreda (Barcelona), de vint-i-sis anys. Era solter i residia a Aiguafreda. Va fer de mestre a Mollet des de l'any 1934 fins al 1978, quan es va jubilar voluntàriament. En el parèntesi de la Guerra va ser mobilitzat al setembre 1937 i torna com a mestre al maig de 1939. És sancionat i traslladat a Lleó des de l'abril de 1941 fins al febrer de 1942. L'any 1942 es va casar amb la mestra Victòria Garcés i va venir a viure a Mollet. Farà de director de l'escola des de 1942 fins al 1948 (i provisionalment el curs 1965/66).

³ L'edat de tots els mestres pren la referència de 1939.

Margarida Delclòs Ferrer

Natural de Caldes de Malavella (Girona), de trenta-set anys. Era casada i residia a Mollet. Ingressa al cos de mestres a Mollet l'any 1934 i demana la baixa voluntària al gener de 1940, un cop ja ha acabat el seu procés depuratiu de manera positiva.

Trinitat Falgueras Ferrer

Natural de Quart (Girona), de quaranta-quatre anys. Era filla de mestra i soltera. Vivia a Mollet. Va fer de mestra nacional de pàrvuls a Mollet des de febrer de 1934 fins al setembre de 1961, quan es va jubilar als setanta anys. Al 1959 se li va retre un homenatge al cinemaAVINGUDA juntament amb la Joana Barcala (mestra del parvulari municipal). L'any 1992 l'Ajuntament de Mollet li va dedicar un carrer.

Perpetua Jiménez Millán

Natural de Casas de Garcimolina (Cuenca), de quaranta anys. Era soltera i residia a Mollet. Va fer de mestra nacional a Mollet des del desembre 1934 fins al 1939. De tots els deu mestres, va ser l'única a qui se li va obrir un sumariíssim d'urgència del qual acabarà sent absolta, però quedarà pendent de ser sancionada administrativament per part del Ministeri d'Educació. Quan, al 1940, la Comissió Depuradora de Magisteri examini el seu expedient, també serà l'única sancionada amb la separació del magisteri.

José M. Pérez Benavente (1910-1994)

Natural de Zamora, de vint-i-nou anys. Residia a Mollet i era solter. Va obtenir plaça definitiva de mestre l'any 1934 a La Línea de la Concepción (Cadis). Va fer de mestre a Mollet des de l'octubre de 1936 fins al setembre de 1937, quan és cridada la seva llei, i serà destinat als Serveis Auxiliars a Barcelona. Es va casar amb la mestra Auro-

ra Santamaría al juny de 1939. Torna a Mollet al gener de 1941 per dret de consort on es quedarà fins al setembre de 1965, en què marxarà per concurs de trasllats a l'escola Pere Vila de Barcelona. Va ser director de l'Escola Graduada des de 1948 fins al 1965. Es jubila al gener de 1980 amb setanta anys.

Asunción Rin Sarraseca

Natural d'Osca i de cinquanta-un anys. Residia a Gallecs i era casada. Va ser mestra a Gallecs des de 1934 fins a 1939. Es dona el cas que al setembre de 1939 l'alcalde de la barriada de Gallecs, juntament amb dinou veïns més, presenten una denúncia contra aquesta mestra, tot acusant-la entre d'altres coses de manca de puntualitat i de no ser addicta al GMN. La denúncia es va presentar a l'Ajuntament de Mollet i aquest la va fer arribar a la Inspecció d'Ensenyament. No sabem la via que va seguir la denúncia, però hem comprovat que no es va reflectir en els expedients consultats. La Comissió Depuradora la va sancionar amb un any fora de la nostra localitat, l'any 1940, i ja no va tornar a treballar a Mollet.

Amalia Rodríguez Maimón

Natural de Cartagena (Murcia), de trenta-cinc anys. Era casada i residia a Mollet. Va ingressar com a mestra al 1934 a l'escola unitària de Vic. Al gener de 1938 se li obre un expedient d'incompatibilitat amb la població de Vic i és traslladada a l'escola de Mollet, on restarà fins a l'entrada de les tropes franquistes. El seu procés es va resoldre positivament.

Aurora Santamaría Zamora (1911-1999)

Natural de Saragossa, de vint-i-set anys. Era soltera i residia a Mollet. Es va casar amb el mestre José M. Pérez Benavente al juny de 1939. Mestra de Mollet des de 1934 fins al 1962, on va fer de

directora de l'Escola Graduada de Noies des de 1935 fins l'any 1962, quan marxa per concurs de trasllats a Barcelona. Es va jubilar l'any 1977 al col·legi Ramon Llull. Ella mateixa ens ha deixat constància escrita: "(...) desde el 1 de octubre de 1936 en que fueron abiertas las escuelas hasta el 23 de enero de 1939, he permanecido al frente de mi escuela en el pueblo de Mollet del Vallès".⁴

"El Sr. Barres, la Srta. Trini y yo, fuimos a Mollet antes de la guerra civil, en el año 1934, y continuamos de maestros durante la contienda, menos mi marido que fue movilizado. Luego se incorporó a su punto de destino La Línea de la Concepción hasta que pudo venir a Mollet por derecho de consorte, ocupando la plaza que dejó vacante el maestro Andrés Sisó, el cual se trasladó a Huesca".⁵

Andrés Sisó Gimeno

Va ingressar al magisteri per oposició lliure al 1912 i va començar a treballar a l'Escola Mixta de Espuëndolas (Osca). Per concurs, va ser traslladat a Bujaraloz (Saragossa) i, més tard, també per concurs, va passar a exercir a l'escola de nens d'Almudévar (Osca). El 1931, així mateix per concurs, va ser traslladat a Mollet del Vallès (Barcelona), on servia en esclatar la Guerra. Al juliol de 1936 es va traslladar a Osca, on residia la seva família, per passar les vacances en la seva companyia, i allà el va sorprendre el GMN. A Osca va prendre partit de manera activa per la causa nacional. Acabada la guerra torna a Mollet i reingressa a l'escola al maig de 1939, on restarà fins al juliol de 1940, quan serà nomenat propietari provisional de la Graduada Annexa a la Normal de Mestres d'Osca.

90

Figura 1. Mestres dels Col·legis Nous. Curs 1934/35. Dempeus i d'esquerra a dreta, Artur Barres, Andrés Sisó i Jaume Coll; assegudes i d'esquerra a dreta, Aurora Santamaría, Trinitat Falgueras, Perpetua Jiménez i Margarida Delclòs. Font: AHMMV

⁴ Declaració Jurada de la Sra. Santamaría. ATMTTB

⁵ Correspondència de l'Aurora Santamaría amb la Rosa Mauri. Barcelona 16/12/1992

Les resolucions de l'auditor de Guerra

Van presentar la declaració jurada davant l'Auditoria de Guerra vuit mestres de les Escoles Nacionals de Mollet: l'Artur Barres Pascual, el Jaume Coll Aregall, la Margarida Delclòs Ferrer, la Trinitat Falgueras Ferrer, la Perpetua Jiménez Millan, l'Asunción Rin Saraseca, l'Amalia Rodríguez Maymon i l'Aurora Santamaría Zamora.⁶

Com a resultat del procés depuratiu al qual els va sotmetre el Tribunal Militar constatem que a quatre mestres no els troben motiu per obrir-los un sumaris-sim i la seva causa és arxivada. L'auditor, però, proposa que siguin sancionats per la Jurisdicció Administrativa perquè els informes que havia rebut d'aquests mestres contien declaracions acusatòries. Aquests mestres i les acusacions van ser: Margarida Delclòs, "no se la considera afecta al GMN"; Asunción Rin, "desafecta al Glorioso Movimiento Nacional"; Amalia Rodríguez, "hacía mucha propaganda en favor de los rojos", i Aurora Santamaría, "era gran entusiasta de las IZQUIERDAS".

Les resolucions textualment diuen:

Margarida Delclòs. Resolució de la depuració segons consta a l'expedient de l'Auditoria de Guerra de la 4a Regió Militar Jutjat Militar Especial de Depuració de Funcionaris Civils: "Por resolución del Ilmo. Sr. Auditor de guerra de esta Región Militar de fecha 16 de junio de 1939, se acordó el archivo del mismo por no aparecer hasta la fecha méritos para exigir responsabilidades de carácter penal, pero conteniendo la propuesta de que el expresado funcionario sea SANCIONADO en la esfera administrativa porque los informes oficiales obtenidos por este Juzgado reputan que No se la considera afecta al GMN".

Asunción Rin. L'auditor de Guerra, amb data de 18 d'agost de 1939, acorda arxivar la causa però decideix que la mestra sigui sancionada per la via administrativa com a "desafecta al Glorioso Movimiento Nacional" per l'informe de l'alcalde de la pedania de Gallecs que diu d'ella que és "de ideas políticas movibles y en cuanto a la enseñanza no se puede informar bien por no cumplir con sus deberes escolares".

Amalia Rodríguez. L'auditor de Guerra, amb data de 26 de juny de 1939, pren la decisió d'arxivar la causa però proposa que sigui sancionada per la via administrativa degut als informes que presenta la FET local i l'Alcaldia de Mollet, tot acusant-la que "hacía mucha propaganda en favor de los rojos".

Aurora Santamaría. Segons consta a la resolució de l'auditor de Guerra, amb data 16 de juny de 1939 "(...) se acordó archivar la causa por no aparecer hasta la fecha méritos para exigir responsabilidades de carácter penal, pero conteniendo la propuesta de que el expresado funcionario sea SANCIONADO en la esfera administrativa por-

91

Figura 2. Resolució de la causa del Jutjat Militar Especial de Depuració de Funcionaris Civils referent al mestre Artur Barres. Font: AGA

⁶ A Capitanía no consta l'expedient de J.M. Pérez Benavente ni d'Andrés Sisó.

qué los informes oficiales le reputan de Ser gran entusiasta de las IZQUIERDAS, aun cuando en su Escuela no se mezcló para nada en política”.

Dels altres tres mestres, el Tribunal decideix arxivar-ne la causa i no proposa cap sanció, però els deixa pendants del que pugui decidir la jurisdicció administrativa. Aquests mestres van ser:

Artur Barres. Segons consta a la resolució de l'auditor de Guerra, amb data 2 d'agost de 1939 “(...) se acordó archivar el expediente de D. Arturo Barres de profesión maestro nacional por no existir cargos de responsabilidad penal contra el interesado, pero sin hacer pronunciamiento alguno en el orden disciplinario que queda sometido a la Jurisdicción administrativa”.

Jaume Coll. Segons consta a la resolució de l'auditor de Guerra, amb data 3 de març de 1939 “(...) se acordó archivar el expediente de D. Jaime Coll de profesión maestro, por no existir cargos de responsabilidad penal contra el interesado, pero sin hacer pronunciamiento alguno en el orden disciplinario que pueda ser sometido a la Jurisdicción Administrativa”.

Trinitat Falgueras. Segons consta a la resolució de l'auditor de Guerra, amb data 11 d'abril de 1939 “(...) se acordó archivar el expediente de Dª Trinidad Falgueras Ferrer, de profesión maestra, por no existir cargos de responsabilidad penal contra el interesado, pero sin hacer pronunciamiento alguno en el orden disciplinario que queda sometido a la Jurisdicción Administrativa.”

En darrer lloc hi ha una mestra a la qual l'auditor va proposar per ser processada en sumariíssim d'urgència, la Perpetua, que serà jutjada i declarada absolta.

Perpetua Jiménez. La FET de Mollat l'acusa que “era gran entusiasta de todos los partidos rojos, y gran propagandista en todas partes y en todas las ocasiones se manifestaba en contra del GMN como también de los que suponía que podían ser amantes del orden”, amb data 13 de març de 1939. Segons la Comissió d'Informes de l'Alcaldia “hablaba en contra de los Nacionales y a favor de los rojos y su conducta moral dejaba mucho que desear”, amb data 23 de març de 1939. Atesos aquests informes, se li va obrir un sumariíssim d'urgència⁷ que es va resoldre positivament: “Se le absuelve libremente en sentencia de fecha 18 de agosto de 1939”.

The image shows a document titled "DECLARACION JURADA" (Sworn Statement) from the "JUZGADO ESPECIAL DE DEPURACION DE FUNCIONARIOS CIVILES" (Special Court for the Purification of Civil Functionaries). The document is from the "AUDITORIA DE GUERRA" (War Audit) and the "4.ª REGION MILITAR" (4th Military Region). It is a sworn statement from "Trinidad Falgueras Ferrer" (Trinitat Falgueras) regarding her political affiliations and activities. The document includes a section for "INTERROGATORIO" (Interrogatory) with numbered questions and answers. The answers mention her membership in the FET (Falange Española Tradicionalista) and her role as a propagandist. The document is dated 18 de agosto de 1939.

Figura 3. Declaració jurada que presenta la mestra Trinitat Falgueras davant del Jutjat Militar Especial de Depuració de Funcionaris Civils. Font: ATMTTB

⁷ Sumariíssim núm. 7750

1.3. Epíleg

De vuit mestres que passen per l'Auditoria de Guerra, una d'ells, la Srta. Perpetua, va ser processada en ser considerada desafecta al GMN; quatre mestres, l'Amalia, l'Asunción, l'Aurora i la Margarida, que també són considerades desafectes, van ser proposades per ser sancionades per la via administrativa per part del Ministeri d'Educació Nacional. A tres ensenyants més, l'Artur, el Jaume i la Trinitat, no se'ls troba cap càrrec de responsabilitat i no se'ls proposa cap sanció però sí que se'ls deixa a l'espera del que decideixi la jurisdicció administrativa. De cap mestre es diu que hagi comés algun tipus de delictes, el que s'investiga és la seva adhesió al GMN.

2. La depuració d'altres mestres

Capítol a part va suposar la depuració dels mestres de l'escola privada, que no van ser investigats, però que havien de presentar al Ministeri d'Educació una certificació del centre educatiu on treballaven tot justificant la seva moralitat i la seva adhesió al règim. D'una altra banda, durant tot el franquisme, els directors de les escoles privades van haver de presentar un certificat de bona conducta professional i pública per poder legalitzar les escoles.

Quant a la depuració dels mestres que treballaven per la Generalitat de Catalunya i que també van ser cessats, només coneixem el destí de dos d'ells, en Gabriel Pujol i la Maria Pi. Tots dos

treballaven a l'Escola Pi i Margall (antiga Cerveseria).⁸ La Maria es va negar a manifestar-se com a addicta al règim i va haver de deixar el magisteri. "En acabar la Guerra els van oferir que podien continuar de mestres sempre que s'adherissin al GMN, la meua mare això no ho va voler i ja no va fer de mestra, es va posar a ajudar la meua tieta, que tenia una botiga de cotilleria a la plaça de l'Església".⁹ El mestre Gabriel, en no poder treballar a l'escola nacional, va passar a l'àmbit privat, temporalment a l'Acadèmia Ninou.¹⁰

3. Els expedients de depuració de la Comissió Superior Dictaminadora d'Expedients de Depuració del Ministeri d'Educació Nacional (CSEDE) dels mestres de Mollet

3.1. El procés depuratiu

Al febrer de 1939 comencen a funcionar les comissions depuradores de la província de Barcelona. La comissió encarregada dels mestres era la de l'ensenyament primari i estava formada per cinc membres: un inspector de primera ensenyança, el president de l'associació de pares de família, dues persones nomenades pel governador civil i, com a president, el director d'un institut de batxillerat de la província (més tard també en formarien part dos representants de la Falange).

Es volia que la depuració fos ràpida, per això a les comissions se'ls donava un termini de tres mesos per resoldre cada procés. A la pràctica, la depuració del professorat de primària, a Catalu-

⁸ El Grup Escolar Nacional Pi i Margall va ser una de les dues escoles obertes a Mollet durant la Guerra Civil. Aquesta va ocupar les dependències d'un antic local de ball, conegut com a la Cerveseria, situat al c. Lluís Duran, 48-50.

⁹ Testimoni de M. Dolors Mayol Pi. 31/07/2018

¹⁰ Al desembre de 1939 el director de l'Acadèmia Ninou denuncia en Gabriel Pujol davant la Junta Municipal d'Ensenyança, entre altres coses per "no tener simpatía a la Religión". S'obre una la investigació que resoldrà que no hi ha motiu de denúncia, fins i tot vint-i-cinc alumnes van signar a favor del mestre Pujol. Malgrat la resolució, el director Ninou el va acomiadar.

nya, es va dur a terme entre els anys 1939 i 1942.

El Ministeri d'Educació Nacional publicà a *La Vanguardia Española* les instruccions que havien de seguir els mestres per passar la depuració:

“Los funcionarios pertenecientes al Magisterio Nacional de primera enseñanza deberán presentarse en la Inspección Provincial de Primera Enseñanza, calle de Provenza, 281, todos los días laborables de 10 a 2h. Para facilitar la presentación, los interesados entregarán en una cuartilla y bajo su firma, los siguientes datos: apellidos y nombre, domicilio, cargo que desempeñaban con anterioridad al 18 de julio de 1936, centro donde prestaban sus servicios, y caso de ser posterior a esta fecha, la de su nombramiento y quién lo autorizó, sueldo y fecha de su presentación. Los comprendidos en este llamamiento, y como complemento del acto de su presentación, habrán de solicitar posteriormente al excelentísimo señor ministro de Educación Nacional, su ingreso en los respectivos escalafones, con la situación que tuviesen en 18 de julio de 1936, o con la que sea procedente, si así se acordara, en caso de ser posterior su nombramiento”.¹¹

El 28 de febrer de 1939 es publicaria l'ordre per la qual tots els mestres de Catalunya havien de presentar, en el termini de quinze dies, una instància sol·licitant el reingrés a l'escalafó juntament amb un model de declaració jurada, amb disset preguntes sobre les seves idees, les seves actuacions i la dels seus companys.

Reprodueixo les preguntes de la declaració jurada per posar de manifest que no tenen res a veure amb la labor docent sinó només amb l'adhesió al GMN:

“1ª ¿Dónde se encontraba al iniciarse el alzamiento nacional del Ejército?

2ª ¿Qué actos ejecutó o intentó para sumarse a él?

3ª ¿Prestó algún servicio bajo el mando de jefes marxistas o que suponga acatamiento a los mismos? En caso afirmativo ¿Qué servicios? ¿Por cuánto tiempo? ¿Y por qué motivos?

4ª ¿Obtuvo algún ascenso, nombramiento o remuneración especial dentro de su cargo administrativo, técnico especial con posterioridad al 18 de Julio de 1936 hasta la fecha?

5ª ¿Ha cobrado sus haberes? ¿Dónde? ¿Cuántos meses? ¿Personalmente?

6ª ¿Fue destituido, declarado cesante o jubilado a partir de la indicada fecha del 18 de Julio de 1936?

7ª ¿A qué partidos políticos ha pertenecido? ¿Con qué fecha ingresó? ¿Ha ocupado algún cargo Directivo?

8ª ¿Ha formado parte y con qué cargo en los Comités constituidos con posterioridad al 18 de Julio de 1936 en el antiguo Ministerio de Instrucción Pública y Bellas Artes?

9ª ¿Ha formado parte de algún otro Comité ajeno a este Ministerio?

10ª ¿Trabajó siempre en Madrid durante el período rojo, o por el contrario salió de dicha Capital alguna vez con ocasión de asuntos especiales? Y en el caso afirmativo ¿Qué clase de asuntos?

11ª ¿Le fueron encomendados a partir del 18 de Julio trabajos o mandos de índole de Guerra?

12ª ¿Perteneció a las Milicias del Frente Popular que han combatido contra la España Nacional? Y en su caso ¿Con qué graduación?

¹¹ *La Vanguardia Española*, 9 de febrer de 1939

13ª Si ha residido en el extranjero o en población dominada por el enemigo ¿Qué tentativas hizo para salir? ¿En qué fecha y por qué medios lo consiguió? ¿Recibió algún auxilio? ¿De quién?

14ª ¿En qué día y en qué lugar hizo su presentación? y ¿Ante qué Autoridad?

15ª Nombre de las personas que confirmen sus manifestaciones (por lo menos dos).

16ª Presentación de la prueba documental que obra en su poder (pasaporte, certificados, cartas, etc.)

17ª Indique cuanto sepa del período revolucionario, principalmente en lo relacionado con el desenvolvimiento público y administrativo del Ministerio e indique asimismo la actuación que conozca de sus compañeros.”

Amb aquests documents, la Comissió Depuradora de la Província de Barcelona (CDPB) iniciava l'expedient de depuració i procedia a sol·licitar els informes que havien d'acompanyar l'expedient segons s'exigia al decret: el del rector de la Parròquia de Mollet, en el nostre cas Mn. Josep Casanovas; el cap de la Guàrdia Civil local, Celestino Soriano; el de l'alcalde, que no està signat (durant aquest temps fa d'alcalde en Simeó Rabasa o, com a alcalde accidental, l'Agustí Torrents) i el del president de pares de família de la localitat, en Miquel Aliguer.¹² S'ha de dir que no he trobat denúncies de violatans acusant els investigats sinó que, ben al contrari, els expedientats acostumaven a reunir avals que els donaven suport.

Aquests informes, que havien d'omplir les autoritats locals, també venien en un imprès oficial a manera de qüestionari on es preguntava sobre l'investigat. Reprodueixo els apartats sobre els quals s'havia d'informar:

“Conducta religiosa, política y social anterior al 18 de julio de 1936
Conducta durante la dominación rojo-separatista

Ideas separatistas. Labor catalanista en la escuela y fuera de ella. Publicaciones catalanistas

Partidos políticos y organizaciones sindicales a las que ha pertenecido
Conducta profesional y privada
Concepto general”

Com hom pot veure, interessa més la conducta política i religiosa que la professional com a mestre; només hi ha una pregunta sobre la conducta professional i està al mateix nivell que el de la privada.

Un cop la CDPB havia reunit tots els informes valorava si l'expedientat havia de ser rehabilitat o bé sancionat. Si, a partir dels informes rebuts, es demostrava que el mestre depurat era afecte al GMN i no contrari a la religió, la Comissió Provincial feia una proposta de “Confirmación en el cargo” a la Comissió Superior Dictaminadora a Madrid.¹³

En el cas que els informes continuessin la més mínima acusació contra l'expedientat, la CDPB procedia a formular un plec de càrrecs, on constaven totes les acusacions contingudes en els informes. Aquest plec es passava a l'acusat que, en el termini de deu dies, havia de presentar un plec de descàrrecs i, sobretot, aportar tots els avals possibles per defensar-se de les acusacions.

¹² Miquel Aliguer Pons formava part de la Junta Municipal d'Ensenyança com a representant dels pares de família (era el pare del Joan Aliguer i feia de tintorer a Can Fàbregas).

¹³ La funció de la Comissió Superior Dictaminadora era la d'examinar i resoldre tots els expedients incoats per les comissions depuradores provincials. Es va crear mitjançant l'Ordre de 18 de març de 1939, i regulava la depuració dels funcionaris. La Comissió es va extingir per l'Ordre de 30 de gener de 1942, i a partir d'aquest moment les revisions passen a les mans d'un jutge superior de Revisions.

Figura 4. Mestres dels Col·legis Nous. Curs 1944/45. Dempeus i d'esquerra a dreta, José María Pérez Benavente, Artur Barres, Josefa Miralda i Jaume Coll; assegudes i d'esquerra a dreta, Remei Casanovas, Trinitat Falgueras i Aurora Santamaría. Font: Aurora Pérez Santamaría

96

Un cop presentat el plec de descàrrecs, la CDPB tornava a examinar l'expedient i formulava una resolució que era proposada a la Comissió Superior Dictaminadora, que tornava a valorar-la i, al seu torn, feia una proposta de resolució, que era elevada al director General d'Ensenyança Primària. Aquest, al seu torn, tornava a valorar l'expedient per tal d'eleva-lo al ministre d'Educació Nacional, que era qui prenia la decisió final.

Aquesta decisió es podia recórrer: la Llei general de funcionaris de 10 de febrer de 1939 reconeixia als funcionaris el dret a sol·licitar la revisió de la decisió del seu expedient de depuració i podien aportar noves proves. Disposaven d'un termini de trenta dies a

comptar de la publicació de l'Ordre de sanció en el Butlletí Oficial de la Província o en el Butlletí Oficial del Ministeri d'Educació Nacional.¹⁴

3.2. Els expedients dels mestres nacionals de la Comissió Depuradora del Magisteri

En aquest capítol reproduïxo parts de l'expedient dels mestres depurats. M'ha semblat molt interessant reproduir les explicacions que ells mateixos van donar mitjançant la instància en què demanaven el reingrés, a més de la declaració jurada que fan, els informes oficials que envien sobre ells i els avals que els mateixos mestres presenten. Amb tot això veurem com la Comissió fa el seu plec d'acusacions, com es defensen els acusats i finalment la resolució del procés amb confirmació del càrrec o amb sanció. Crec que aquesta manera d'exposar-ho, amb els comentaris propis, ens apropa una mica més als personatges i ens deixa veure de manera clara com va anar el procés depuratiu.

Artur Barres Pascual

En un principi va ser acusat de ser d'esquerres, separatista i de "conducta religiosa mala", el que va comportar la sanció de trasllat fora de Catalunya per cinc anys. Se'l va enviar a Los Valcárceres (Burgos). És una sanció no massa dura atesa la gravetat de les acusacions. Quan al 1941 l'Artur demani la revisió del seu cas aconseguirà que tots els informes que presenta siguin força favorables, de manera que la Comissió decideix anular l'anterior sentència i retornar-lo a l'escola de Mollet, això sí, amb la suspensió de sou i feina durant tres mesos i la inhabilitació per a exercir càrrecs directius com a sanció "por sus pasados errores". Haurà complert un any de trasllat.

¹⁴ Aquesta sol·licitud s'havia d'adreçar al ministre d'Educació Nacional.

Figura 5. Informe de la FET y JONS sobre el mestre Artur Barres, presentat davant el Jutjat Especial de Funcionaris, any 1939. Font: ATMTTB.

Instància de reingrés

“D. Arturo Barres, de 45 anys de edad, que ingresó en el Primer escalafón de maestros de Escuelas Nacionales el 1º de enero de 1927 que ha prestado sus servicios en Colomés (Gerona) y Mollet del Vallés (Barcelona) y que últimamente ha prestado sus servicios en la Escuela Nacional Graduada de niños de Mollet del Vallés desde 1º de octubre de 1934 y que durante los seis últimos años ha pertenecido a la Federación Española de Trabajadores de la Enseñanza (FETE),¹⁵ obligado, desde agosto de 1936 a diciembre de 1938 y que desde 1933 hasta septiem-

bre de 1934 figuró como afiliado a una sociedad recreativa adherida a Esquerra Catalana en Colomés (Gerona) y que a partir de la fecha en que se produjo el GMN no ha desempeñado ningún cargo más que el de su profesión y director interino de la Graduada de niños.(...)”. (20 de febrer de 1939).

Declaració jurada

Quan es produeix el GMN es trobava “en Vilafant (Gerona), por ser el lugar donde fui a pasar las vacaciones al lado de la familia. (...) Como maestro más antiguo de la Graduada, fui nombrado director interino conforme lo disponía el Reglamento de Graduadas, por ausencia del director en fecha 31 de marzo de 1937 (...)”.

Durante el periodo revolucionario, no gozando de buena salud, me limité a cumplir con el deber profesional, cuidar de mi casa y de un pequeño huerto que me ayudó mucho a poder comer, y en los últimos tiempos, yendo muchos sábados por la tarde (que no hacíamos clase) al bosque a por leña prescindiendo casi en absoluto de la vida de relación, por lo que del desenvolvimiento público y administrativo no conozco nada. A todos los compañeros los he considerado apolíticos. Cumplieron con sus deberes profesionales”. (20 de febrer de 1939)

Resum dels informes¹⁶

Alguns informes, com el de la Guàrdia Civil de Colomers o el del capellà de Mollet el perjudicaran molt. Segons l'informe de la Guàrdia Civil de Colomers (Girona): “no asistía a misa, votó a las izquierdas y observó buena conducta”. L'informe del capellà de Mollet

¹⁵ Organització sindical que dins de la Unió General de Treballadors (UGT) va aglutinar els treballadors de l'ensenyament. Durant la Guerra Civil es va convertir en el gran sindicat de l'ensenyament.

¹⁶ No reproduïu els informes favorables, solament aquells que van servir com a acusacions, i només parcialment.

diu: “Por pertenecer a Esquerra Republicana de Catalunya tenía ideas separatistas dentro y fuera de la escuela”, “era considerado por las gentes de derechas como rojo”, “en lo presente se tiene la seguridad que es un desengañado de las ideas ultra marxistas y separatistas, siendo hombre serio e intelectualmente apto para desempeñar el cargo”. Mn. Casanovas tornaria a refer aquest informe fins un total de tres vegades per suavitzar els seus comentaris.

Plec de càrrecs

Al novembre de 1939 la Comissió Depuradora envia el plec de càrrecs al Sr. Barres amb les següents acusacions:

- “Simpatizante con las izquierdas
- Luchó con entusiasmo en favor del Frente Popular en las elecciones de febrero de 1936
- Desde la implantación de la República su conducta religiosa fue mala.
- Perteneció a Esquerra Republicana de Cataluña
- Tenía ideas separatistas dentro y fuera de la Escuela”

Plec de descàrrecs

L'Artur Barres va elaborar un plec de descàrrecs presentant nous informes, però alguns d'ells encara s'havien de perfilar una mica més; l'informe del capellà de Mollet, Mn. Casanovas, va canviar, però no de manera suficient: “Observó una conducta seria y si bien es verdad que según informes fidedignos tenía simpatía con las izquierdas, no me consta que fuera un ateo ni su conducta religiosa fuese mala, que no tuvo relación social con él mas no tuvo noticia alguna durante el periodo de la Republica, que enseñara nada en contra de la religión, lo que según mi criterio que entonces me formé y esto lo digo en conciencia era externamente un in-

diferente, que actualmente tengo la seguridad moral que es un desengañado de la actuación de las izquierdas”. (23 de desembre de 1939)

Sanció

La Comissió Superior el va sancionar amb la “suspensión de empleo y sueldo durante tres meses, traslado fuera de Cataluña con prohibición de solicitar vacante en cinco años e inhabilitación para el desempeño de cargos directivos y de confianza en instituciones culturales y de enseñanza”. (18 de juliol de 1940)

Revisió de l'expedient

L'Artur Barres demanarà la revisió de l'expedient al ministre d'Educació Nacional, tot aportant noves proves en dues ocasions, al novembre de 1940 i al gener de 1941.

Aquest cop el capellà de Mollet, per tercera vegada, redacta el seu informe perquè sigui un veritable aval per al mestre “(...) ha observado una conducta dignísima, habiendo asistido con la debida frecuencia a la Santa Misa y en cuanto a su comportamiento externo ha sido la de un verdadero cristiano, no constando a este Curato cosa alguna contraria a esta certificación”. (23 d'octubre de 1940)

Així mateix, l'alcalde de Mollet, l'Agustí Torrents, farà una instancia al ministre d'Educació Nacional en què demana que el mestre Artur torni a ocupar el seu càrrec com a mestre de Mollet:

“Expone: que el maestro de esta villa D. Arturo Barres trasladado a Los Valcárceres (Burgos) ha sido un funcionario fiel cumplidor de su misión, durante toda su actuación profesional en esta localidad, desde 1º de octubre de 1934 no se ha inmiscuido nunca en cuestiones políticas ni sociales y

ha cumplido siempre con sus deberes religiosos, por todo lo cual este Ayuntamiento, considerando pueda haber habido error en la aplicación de dicha sanción, en sesión celebrada el 4 del actual, acordó dirigirse a VE

Suplicando: Se digne dar las órdenes oportunas para que quede sin efecto dicho traslado y sea confirmado en su cargo de Maestro Nacional de Mollet, proporcionando así una satisfacción a este Ayuntamiento y al pueblo en general”.

A l'Ordre ministerial d'11 de novembre de 1940 es va disposar la revisió de l'expedient de depuració en els termes següents:

- “El Sr. Arturo Barres fue acusado de Simpatizante con las izquierdas
- Luchó con entusiasmo en favor del Frente Popular en las elecciones de febrero de 1936
- Desde la implantación de la República su conducta religiosa fue mala.
- Perteneció a Esquerra Republicana de Cataluña
- Tenía ideas separatistas dentro y fuera de la Escuela

En su descargo el expedientado niega las acusaciones excepto la relativa a su afiliación a ER, si bien hace constar que se dio de baja en el año 1934.

Los informes procedentes de los pueblos de Vilafant y Colomés, en donde antes ejerció, así como los de párroco, Comisión de Cultura y Alcaldía de Mollet de Vallés parecen indicar que el Sr. Barres, si bien comulgó con el ideario izquierdista en tiempo, perteneciendo a un partido separatista, posteriormente, y ya en pleno Movimiento, se apartó completamente de las actividades políticas mostrándose como contrario al marxismo y separatismo y esto hasta el punto de que el actual Ayuntamiento de Mollet y en su nom-

bre, el Alcalde, solicita en instancia elevada al Ministerio, la reposición de este maestro en su escuela de aquella localidad. El hecho es que todos los informes actuales y buena parte de los aportados en 1ª instancia muestran al interesado como hombre adornado de las mejores prendas y que si en otra época profesó ideas izquierdistas hoy, visto su error, ha evolucionado profundamente en un sentido españolista y católico, por lo cual no existe peligro alguno en dar satisfacción a lo solicitado por el Alcalde de Mollet reintegrando al Sr. Barres a la escuela que servía en aquella localidad, debiendo mantener la suspensión, ya cumplida, y la inhabilitación para cargos directivos como sanción por sus pasados errores.

El Vocal ponente que suscribe tiene el honor de elevar a la Superioridad la siguiente propuesta:

Declarar revisado el expediente de depuración instruido a Arturo Barres, maestro de Mollet del Vallés, anulándose la Orden de 31 de julio de 1940, dictándose, en su lugar, como resolución definitiva, la de que la sanción a imponer sea suspensión de empleo y sueldo durante tres meses, siéndole de abono el tiempo que lo haya estado e inhabilitación para ejercer cargos directivos y de confianza en Instituciones culturales y de enseñanza”. (27 de diciembre de 1941)

Jaume Coll Aregall

És acusat de professar idees catalanistes, motiu pel qual serà condemnat amb el trasllat fora de Catalunya per cinc anys. És traslladat a Sésamo Vega de Espinareda (León). Quan un any més tard es revisa el seu expedient, en Jaume presentarà tots els avals positius i, entre ells, la instància que el mateix alcalde, Agustí Torrents, va adreçar al ministre d'Educació tot demanant-li

que s'anul·lés aquesta sanció i se'l reincorporés a l'escola de Mollet. La CSDed va decidir confirmar-lo en el seu càrrec de mestre de Mollet del Vallès sense imposició de cap sanció. Aquest canvi la Comissió el justifica amb l'argumentació següent: "que un examen más detenido de los informes que se estiman acusadores permite determinar que estas ideas catalanistas de que se hace mención no eran de las que abogaban por que España sufriera la pérdida de aquella región". En Jaume Coll haurà complert un any de la primera sanció.

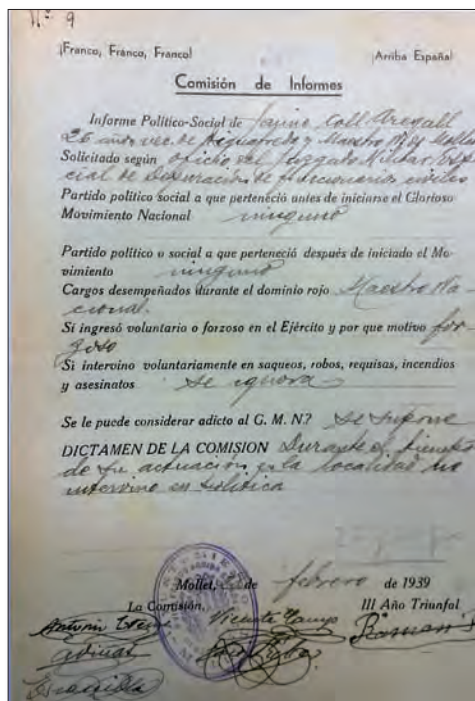

Figura 6. Informe politicosocial presentat per la Comissió d'Informes de l'Alcaldia referent al mestre Jaume Coll davant del Jutjat Militar Especial de Depuració de Funcionaris Civils. Font: ATMTTB.

Instància de reingrés

"Ingresó en el 1r escalafón de maestros de escuelas nacionales el 12

noviembre 1934, que ha prestado sus servicios en Mollet como maestro de Sección, nombrado el 12 de noviembre 1934, que a partir de la fecha en que se produjo el GMN ha desempeñado el mismo cargo". (20 de febrero de 1939)

Declaració jurada

En Jaume declara que es trobava "(...) con mi familia en Aiguafreda de vacaciones. (...) Fui movilizado forzoso por haber sido llamado mi reemplazo y tuve que incorporarme como soldado el 4 de octubre 1937. (...) Siempre he residido en zona roja. Cuando fue movilizado mi remplazo -1933- en julio de 1937, retardé tres meses mi incorporación. Tres días antes de entrar las tropas nacionales en Barcelona, burlando la vigilancia del comisario me escondí para no ir a Figueras. (...) Me presenté el día 4 de febrero en la Delegación del Ministerio de Educación Nacional en Barcelona. Como soldado, el día 27 de enero en la comandancia de Ingenieros y el día 11 de febrero en Auditoría de Guerra. (...) El intento de bolchevización de España en todos los aspectos de la vida y por tanto en la educación ha tenido el más rotundo fracaso y no ha podido arraigar en España, país de acentuado patriotismo y religioso por esencia. Hay que hacer resaltar la falta de unidad en la dirección de los asuntos pedagógicos durante este funesto periodo: Estado, CENU, Sindicatos, municipios, (...) y además la falta de principios religiosos y Morales y patrióticos que informasen la labor escolar. Los maestros nacionales de Mollet estuvimos en pugna constante con las autoridades izquierdistas locales e incluso amenazados con un traslado forzoso por no querer someternos a sus caprichos". (20 de febrero de 1939)

Resum dels informes

Els informes presentats són tots favorables, però hi ha una frase que es repeteix en dos informes i serà la que farà que sigui depurat: “Ideas catalanistas, no manifestadas dentro de la escuela”.

Informes de l'Alcaldia i la Guàrdia Civil: “Conducta: Religiosa, buena. Política y social, derechas (Lliga Regionalista). Conducta: tanto antes como después de su movilización contraria a los rojos, en todos sus aspectos. Ideas catalanistas, no manifestadas dentro de la escuela. Conducta profesional y privada: buenas. Concepto general Bueno. Afecto al GMN”.

Plec de càrrecs

“Visto su expediente de depuración, la Comisión acordó formular a Vd. el siguiente pliego de cargos: Profesó ideas catalanistas”.

Sanció

La CDPB el va sancionar amb “(...) el traslado de Jaime Coll a una escuela de fuera de la región catalana”. Sanció que va concretar la Comissió Superior amb el “traslado fuera de Cataluña por cinco años, con prohibición de solicitar cargos vacantes durante cinco años, e inhabilitación para desempeñar cargos directivos y de confianza en Instituciones culturales y de enseñanza”.¹⁷ (12 de juny de 1940)

Revisió

En Jaume Coll serà traslladat a Sésamo Vega de Espinareda (León) i des d'allà (al gener de 1941) demanarà la revisió de l'expedient al Ministre d'Educació, tot aportant nous avals, entre ells la instància de l'alcalde de Mollet, Agustí Torrents, també adreçada al Ministre:

“Este Ayuntamiento, considerando pueda haber habido error en la aplicación de dicha sanción, en sesión celebrada el día 4 del actual, acordó dirigirse a VE

SUPPLICANDO se digne dar las órdenes oportunas para que quede sin efecto dicho traslado y sea confirmado en su cargo de maestro nacional de Mollet, proporcionando así una satisfacción a este Ayuntamiento y al pueblo en general”. (7 d'abril de 1941)

Un cop revisat l'expedient, la CSDDED dictà:

“RESULTANDO que la OM de 31 de julio de 1940 le impuso el traslado fuera de Cataluña por 5 años e inhabi-

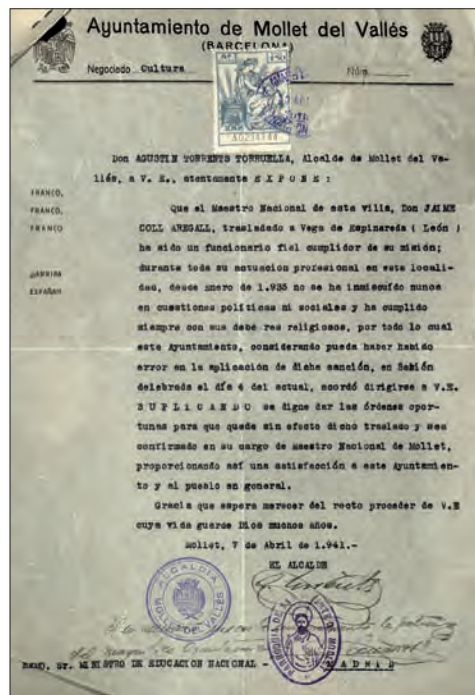

Figura 7. Sol·licitud de l'alcalde Agustí Torrents demanant al ministre d'Educació la confirmació de Jaume Coll com a mestre de Mollet. També signa Mn. Casanovas. Font: AGA

¹⁷ Ordre ministerial de 31 de juliol de 1940

litación para ejercer cargos directivos y de confianza.

RESULTANDO que, vistos los nuevos documentos aportados por el interesado, la OM de 9 de enero último acordó la revisión del expd. de referencia;

CONSIDERANDO que tal cargo tiene su fundamento en los informes del alcalde y del padre de familia (en este caso, y aunque sin firma los informes, la misma persona) y de la guardia Civil, que repite las palabras de los dos anteriores, siendo negado por todas las demás declaraciones, numerosas y de cierta solvencia, que figuran en el expediente.

CONSIDERANDO que un examen más detenido de los informes que se estiman acusadores permite determinar que estas ideas catalanistas de que se hace mención no eran de las que abogaban por que España sufriera la pérdida de aquella región; antes bien, oídos esos mismos informes presentan al Sr. Coll como persona de buena conducta religiosa, social y políticamente de derechas y contrario a los rojo-separatistas antes y después del GM.

El Vocal Ponente que suscribe tiene el honor de proponer a V.E. se declare revisado el expediente de depuración de don Jaime Coll Aregall, anulando, en lo que a él afecta, la Orden del 31 de julio de 1940 y confirmándole en su cargo de Maestro de Mollet del Vallés (Barcelona) sin imposición de sanción alguna.

Madrid, 12 noviembre de 1941”

Margarida Delclòs Ferrer

La mestra Margarida va ser acusada a l'informe del representant dels pares de família de tenir idees separatistes i de simpatitzar amb el catalanisme. A més, estava proposada per l'Auditoria

de Guerra per ser sancionada perquè no era afecta al GMN. Amb aquests informes, malgrat que els altres eren positius, se li va elaborar el plec de càrrecs al qual ella va respondre amb informes positius (que van desmentir aquestes acusacions i la van presentar com a addicta al GMN). La Comissió va concloure que “el cargo no puede estimarse probado en grado suficiente para proponer una sanción” i la va confirmar en el càrrec.

Declaració jurada

Es trobava a: “(...) Barcelona con mi familia por ser periodo de vacaciones (...)”.

Com a actes en favor del GMN declara: “Amparar en nuestro domicilio de Barcelona a un comerciante de Tarrasa, amigo de la familia de mi marido perseguido por los revolucionarios de su pueblo. (...) En el recinto de la Escuela las cuestiones de carácter profesional fueron las únicas que se trataron sin que ningún compañero pusiera de manifiesto sus tendencias de carácter político. En cambio, algunas autoridades locales intentaron intervenir personalmente y de acuerdo con su ideario en el régimen escolar”. (22 de febrer de 1939)

Resum dels informes

Tots els informes són bons, excepte el del Miquel Aliguer, representant dels pares de família: “Ideas separatistas, simpatizó con el catalanismo; labor catalanista en la escuela y fuera, se desconoce”.

Aquestes declaracions, juntament amb l'informe de Capitania en el qual es demanava sanció perquè “no se la considera afecta al GMN”, faran que se li obri un procés depuratiu, com es mostra en el plec de càrrecs.

Plec de càrrecs

Un cop vist l'expedient de depuració, la Comissió formula la següent acusació:

- “Tuvo ideas separatistas y simpatizó con el catalanismo
- No se le considera afecta al GMN”

Plec de descàrrecs

Margarida presentarà el plec de descàrrecs amb nous informes favorables, tant de l'alcalde com d'alguns veïns.

Sanció

Vist el plec de descàrrecs, la CDPB va dictaminar:

“RESULTANDO que la acusación de simpatizar con el catalanismo aparece en uno solo de los informes y que los testimonios aducidos por la inculpada parecen desvirtuarla,

CONSIDERANDO que el cargo no puede estimarse probado en grado suficiente para proponer una sanción

La Comisión acordó por unanimidad proponer la confirmación en el cargo. Barcelona”. (Madrid, 8 de juny de 1940)

Aquesta proposta va ser secundada per la CSDED.

Trinitat Falgueras Ferrer

L'expedient de la Trinitat no va tenir cap fissura: tant els informes oficials com els avals que ella mateixa presenta la descriuen com una persona religiosa i de conducta immillorable. No es va formular plec de càrrecs i va ser confirmada en el càrrec directament.

Instància demanant el reingrés

“Interina desde 27 de mayo de 1911, ingresó en segundo escalafón 10 de enero de 1920 y en el primer escalafón de maestros nacionales 23 de diciembre de 1924, que ha pres-

tado sus servicios en San Ferreol de Besalú (Gerona), Torelló (Barcelona) y últimamente desde 15 de septiembre de 1934 en Mollet”. (19 de febrer de 1939)

Declaració jurada

Afirma que es trobava “(...) en Barcelona con mi familia por ser periodo de vacaciones”.

Va contribuir a ajudar el GMN en “Amparar en nuestro domicilio a una asilada del Orfelinato de San José al apoderarse los revolucionarios de dicho orfelinato. (...) En el recinto de la Escuela las cuestiones de carácter profesional, fueron las únicas que se trataron sin que ningún compañero pusiera de manifiesto sus tendencias de carácter político. En cambio, algunas autoridades locales intentaron intervenir personalmente y de acuerdo con su ideario en el régimen escolar”. (20 de febrer de 1939)

Resum dels informes

Tots els informes que es van presentar van ser favorables. Es repeteixen les mateixes paraules: “Apartada de toda participación con los rojos, cuyos procedimientos ha condenado públicamente”. L'informe del capellà de Mollet diu: “Persona seria de conducta normal y religiosa digna y maestra apta para desempeñar su cargo”.

Sanció

La CDPB va proposar:

“Teniendo en cuenta los informes favorables emitidos por las autoridades locales.

Vistos los artículos 2º y 5º de la Orden de 10 de noviembre 1936 de la Junta Técnica del Estado Esta comisión acordó por unanimidad

PROPONER la CONFIRMACION en su cargo del referido funcionario”.

La CSEDE va acceptar i confirmar la proposta anterior:

“Examinado el expediente de depuración del Maestro de Mollet del Vallés, D. Trinidad Falgueras, así como la propuesta de la Comisión depuradora de la provincia de Barcelona, y teniendo en cuenta la ley de 10 de febrero de 1939 y disposiciones especiales dictadas en relación con el personal docente dependiente del Ministerio de Educación Nacional, la Comisión Superior Dictaminadora propone a V. E. la confirmación en su cargo”. (Madrid, 10 de gener de 1940)

Perpetua Jiménez Millán

La mestra Jiménez, que ja havia estat sotmesa a un procediment judicial militar i declarada absolta sense responsabilitats polítiques, serà durament castigada en la jurisdicció administrativa. Els informes oficials que es van presentar van ser negatius i van pesar més que els avals que la mestra va poder reunir. Malgrat que la Comissió Provincial havia proposat el trasllat a una altra localitat de la província de Barcelona, la CSEDE va endurir la pena, tot acordant la separació definitiva del servei. És l'únic cas en què la proposta de la Comissió Superior és més dura que la de la Provincial. Quan l'any 1952 la Srta. Perpetua demani la revisió del seu expedient, la CSD acordarà que sigui readmesa en el cos de mestres, sancionada amb el trasllat fora de la localitat durant cinc anys i inhabilitada per exercir càrrecs públics. Haurà passat dotze anys sense poder exercir de mestra.

Instància de reingrés

“Ingresó en el servicio escalafón de maestras nacionales 1º diciembre de 1934 en Mollet”. (20 de febrer de 1939)

Declaració jurada

Es trobava a Mollet. “Nada me ha interesado porque de nadie he necesitado afortunadamente. Tampoco puedo decir nada de la ideología de mis compañeros”. (20 de febrer de 1939)

Resum dels informes

Els Informes oficials que es presenten seran negatius.

Informe del capellà de Mollet: “(...) era íntima de los dirigentes rojos, siendo la que infundía malestar entre los maestros y la que más intervino dentro los órganos más rojos.

(...) Conducta profesional, lista pero muy lista y recta con sus alumnos. Conducta privada demasiado lista siendo turbia su moral. Actualmente asiste con demasiada frecuencia a la Iglesia y el concepto que merece es de personaje de comedia”.

Segons l'informe de l'alcalde de Mollet: “Colaboración con las autoridades rojas locales, para implantar en la escuela las ideas preconizadas por ellos”.

L'informe de la Guàrdia Civil de Mollet parla de “Simpatías al marxismo. Su conducta moral privada está en entredicho, pues sin que se asegure se cuentan algunos actos de inmoralidad”.

Plec de càrrecs

“Visto su expediente de depuración, la Comisión acordó formular a Vd. el siguiente pliego de cargos:

- Su conducta anterior al GMN ha sido acomodaticia. Ha simpatizado con la CNT.
- Ha tenido intimidación con los dirigentes rojos interviniendo en sus organizaciones.
- Ha colaborado con las autoridades rojas para implantar en la escuela los ideales por ellos preconizados.
- Ha pertenecido a la CNT
- Su conducta moral ha sido un tanto dudosa”

Sanció

Proposta de la CDPB:

“RESULTANDO que niega los cargos, corroborando su negativa con avals de conducta,

RESULTANDO que los informes oficiales son unánimes en atribuir a esta maestra desafección a lo que representa el GMN,

RESULTANDO que, en sentencia dictada por los Tribunales Militares como consecuencia de procedimiento sumarisimo, ha sido libremente absuelta,

CONSIDERANDO que de la confrontación y examen conjunto de todos estos hechos parece inferirse que su conducta en todos los órdenes y especialmente en el profesional, ha sido poco laudable en el pueblo de Mollet, por lo que no es conveniente su continuación en él, pero que sus servicios pueden ser aprovechables, con las debidas garantías,

Vista la Orden de 18 de marzo último y demás disposiciones aplicables,

La Comisión acordó por unanimidad proponer se imponga a Perpetua Jiménez la sanción de traslado forzoso a otra localidad de la misma provincia de censo igual o inferior al de Mollet del Vallés, suspensión de empleo y sueldo durante tres meses e inhabilitación para el desempeño de cargos directivos y de confianza”.

Proposta de la CSDED:

“Examinado el expediente de depuración del Maestro de Mollet, Perpetua Jiménez, así como la propuesta de la Comisión depuradora de la provincia de Barcelona, y teniendo en cuenta la ley de 10 de febrero de 1939 y disposiciones especiales dictadas en relación con el personal docente dependiente del Ministerio de Educación Nacional, la Comisión Superior Dictaminadora propone a V. E. Separación definitiva del servicio y baja en el Escalafón respectivo”. (Madrid, 7 de juny de 1940)

Revisió

Al juliol de 1950, la Perpetua sol·licitarà al Ministre d'Educació Nacional la revisió del seu expedient, sense presentar nous avals, i en aquest cas la Comissió va ser més benèvola i va dictar la seva readmissió al magisteri amb una sanció, però, consistent en el trasllat temporal i la inhabilitació per exercir càrrecs directius.

L'any 1952 el Jutjat Superior de Revisions acorda:

“Visto el expediente de depuración instruido a Perpetua Jiménez que fue sancionado por OM de 30 julio de 1940 con la separación definitiva del servicio

RESULTANDO que solicita la revisión de su expediente a la que acompaña certificado negativo de Responsabilidades Políticas.

RESULTANDO que los cargos que se imputaron fueron haber sido simpatizante de la CNT, haber tenido intimidad con los dirigentes rojos y haber observado una conducta moral dudosa

RESULTANDO que en el expediente obran abundantes certificaciones, entre los que se han de destacar los emitidos por el Ayuntamiento de Mollet, Falange de la misma localidad y varias personas particulares entre ellas algunos sacerdotes, el delegado de cultura de Mollet y otros.

RESULTANDO que la Jurisdicción militar dictó sentencia con fecha 22/8/39 absolviendo a la expedientada por no existir responsabilidad alguna

CONSIDERANDO que el documento de mayor valor es el pronunciamiento de Tribunal Militar

CONSIDERANDO el informe del alcalde y el de Falange

CONSIDERANDO que toda la restante documentación evidencia buena conducta

CONSIDERANDO que la Comisión Depuradora del Magisterio propuso como sanción, es decir, que la propia Comisión estimaba excesiva la sanción de separación definitiva del servicio

Propuesta que se declare revisado el expediente de Perpetua y se deje sin efecto la OM de 30/7/1940 que la separó del servicio, siendo readmitida al mismo con la sanción de traslado durante 5 años e inhabilitación para el ejercicio de cargos directivos y de confianza". (9 de juny de 1952)

Figura 8. Certificat de bona conducta de la mestra Perpetua Jiménez que emet l'alcalde Agustí Torrents a petició de la mestra interessada. Font: AGA

José M. Pérez Benavente

El mestre José M. Pérez tenia la plaça a la Línea de la Concepción (Cadis), i per aquest motiu va ser depurat per la Comissió Depuradora de la Província de Cadis, on, en ser zona nacional, la

depuració va començar molt abans que a Catalunya. L'expedient de J.M. Pérez s'obre al febrer de 1937 i es tanca al gener de 1938. L'informe està incomplet, falten tots els documents que havia de presentar el mateix mestre, la instància, la declaració jurada i els avals. Sembla que l'expedient es va fer sense la participació del mestre, que es trobava a Barcelona, i que els mateixos informants declaren que desconeixen on es troba el mestre, que està absent des de l'inici de la Guerra. La documentació que hi ha són els informes oficials i la resolució de la Comissió. Malgrat tot, se li incoa expedient, tots els informes que es presenten resulten favorables i la Comissió el confirma en el càrrec.

Aportacions de la seva filla, Aurora Pérez:

"Realiza oposiciones en 1931, pero no lo colocaron hasta 1934. Antes del 31 y hasta el 34 estuvo trabajando como maestro interino en pequeños municipios de Guipúzcoa. Obtuvo plaza definitiva en 1934 en La Línea de la Concepción (Cádiz).

Al iniciarse las vacaciones de verano de 1936 se encontraba en Madrid, donde le sorprende el 18 de julio y se disponía a ir a Zamora para pasar el verano con sus padres. Como las comunicaciones con Zamora se cortaron, y creyó que era cuestión de días, se vino a Barcelona donde vivía una hermana. No fue cuestión de días, en Barcelona y Mollet pasó los tres años de la Guerra Civil. Terminada la guerra tenía que reintegrarse a su plaza de la Línea, pero se le consideró sospechoso y fue puesto en las listas de depuración, con suspensión de empleo y sueldo hasta aclarar su situación. Al no encontrársele cargos, fue reintegrado a su plaza, pero como se había casado aquel verano de 1939 en el primer con-

curso de consortes solicitó plaza en la Escuela de Mollet".¹⁸

Resum dels informes

Informe de l'alcalde: "(...) apolítico, católico practicante, amante del orden, se ausento con vacaciones, y se supone le hayan sorprendido los actuales acontecimientos en territorio ocupado por los marxistas".

Informe del pare de família: "No perteneció a ningún partido político, profesaba y practicaba la religión católica y se ausentó de esta localidad con motivo de las vacaciones escolares. Ignorándose actualmente su paradero".

Informe del capellà de la Parròquia de la Inmaculada, a la Línea de la Concepción: "(...) es católico y persona de orden. Se ausentó en vacaciones y se ignora su actual paradero". (24 de febrer de 1937)

Sanció

Al certificat emès pel Sr. Juan Reina, membre de la Comissió Depuradora Magisteri Nacional Primari de Cadis i Provincia (CDMNPCP) consta: "Que en el acta de la sesión celebrada el día doce de enero de 1938, figura el maestro Nacional José María Pérez Benavente en la relación de los Sres. maestros y maestras que por no resultar cargos ningunos contra ellos han sido propuestos para la continuación en el desempeño de sus cargos".

Proposta (CDMNPCP): "Reposición en el cargo". (14 de gener de 1938)

Asunción Rin Sarraseca

La mestra Asunción va ser expedientada degut a l'informe negatiu de l'alcalde de Fontrubí (població en la qual va exercir abans de venir a Mollet) i a la petició de l'Auditoria de Guerra que

fos sancionada per via administrativa. La CDPB va presentar el plec de càrrecs contra la mestra i va considerar que, malgrat que la mestra negava els càrrecs, no aportava proves noves en la seva defensa. La CDPB va considerar "que sus servicios pueden ser útiles al Estado, si bien procede imponerle una sanción temporal". Sanció que es concretarà en la suspensió de feina i sou durant sis mesos, el trasllat a una altra localitat de la província durant dos anys i la inhabilitació per exercir càrrecs directius. Aquesta sanció, la mateixa Comissió Superior Dictaminadora la va considerar massa dura i la reduirà a un any de trasllat fora de Mollet i la inhabilitació per exercir càrrecs directius.

Instancia de reingrés

"Ingresó en la enseñanza nacional en 1907, desempeñando varias interinidades en pueblos de la provincia de Huesca. Que en 1920 fue nombrada Maestra de una escuela de Barcelona, obtuvo el nombramiento de Maestra propietaria de la escuela de Fontrubí al 1922, (...) que en octubre de 1934 fue destinada a la escuela de Gallechs-Mollet." (22 de febrer de 1939)

Declaració jurada

Es trobava "(...) en Gallechs - Mollet, pueblo del que era maestra. No tuve inconveniente en comprometer mi carrera y aun mi vida y la de mi familia por salvar el Rdo. Cura Párroco del pueblo al que escondí en mi casa hasta que se pudo facilitar su huida, lo que se consiguió con éxito y (G. a D.) se encuentra en su parroquia. Además, dicho Sr. al entrar en mi casa me confió en depósito mil pesetas que al salir le entregué. Creyendo también que en aquel momento debía actuar como

¹⁸ Testimoni de l'Aurora Pérez Santamaría

educadora aconsejé a los trabajadores del pueblo que se portaran bien con sus amos, evitando así muchos desmanes que se hubieran realizado en aquellos tiempos de barbarie. Durante todo este tiempo he sido vejada y perseguida por las autoridades locales rojas, por mi oposición a la enseñanza en catalán, suprimiéndome una gratificación y obligándome a que pusiera al frente de la escuela una sustituta, lo que me vi obligada a hacer, pero teniendo mucho empeño en poner una maestra católica. No he querido prestar ninguna colaboración con las autoridades rojas, llegando al extremo de no querer ni aun confeccionar unos jerséis que se me exigían. (...) Desconozco en absoluto la actuación de mis compañeros". (22 de febrer de 1939)

Resum dels informes

L'informe de l'alcalde de Fontrubí serà negatiu: "Militó constantemente en la política Lerrouxista, aun cuando en este pueblo no se destacó ostensiblemente. Desde el punto de vista profesional se distinguió por su falta de celo distrayendo a los escolares en faenas propias de la informada. Todo ello le valió dos expedientes de destitución, los cuales se sobreyeron por consideraciones humanitarias. Su conducta moral corre pareja con las anteriores. Alcalde de Fontrubí." (25 d'agost de 1939)

Aquest informe, juntament amb el de l'Auditoria de Guerra, farà que es dicti un plec de càrrecs contra la mestra Asunción.

Plec de càrrecs

"Visto su expediente de depuración, la comisión acordó formular a V. el siguiente pliego de cargos:

- Desafecta al GMN
- Su conducta profesional acusa falta de celo"

Sanció

La proposta de la Comissió Provincial va ser:

"RESULTANDO pliego de cargos Desafecta al GMN y Su conducta profesional acusa falta de celo

RESULTANDO que niega los cargos sin aportar prueba alguna

RESULTANDO que la resolución de su expediente por la jurisdicción militar contiene propuesta de sanción administrativa

CONSIDERANDO que sus servicios pueden ser útiles al Estado, si bien procede imponerle una sanción temporal,

Vista la Orden de 18 de marzo de 1939 y demás disposiciones aplicables, La Comisión acordó por unanimidad proponer se imponga a ARS la sanción de suspensión de empleo y sueldo durante seis meses, traslado forzoso a otra localidad de la provincia de censo igual o inferior al de aquella población en que prestaba sus servicios, con prohibición de solicitar vacantes en dos años, e inhabilitación para cargos directivos y de confianza." (1 de març de 1940)

Proposta de la CSDED: "Traslado dentro de la provincia con prohibición de solicita cargos vacantes durante un año e inhabilitación para cargos directivos y de confianza en instituciones culturales y de la Enseñanza." (25 d'abril de 1940)

Amalia Rodríguez Maimón

Malgrat que la mestra Amalia havia estat proposada per l'Auditoria de Guerra per ser sancionada administrativament i que va rebre un informe negatiu de l'alcalde i de la Guàrdia Civil de Vic (població en la qual treballava abans de ser traslladada a Mollet, al 1938, degut a un expedient de incompatibilitat) de mantenir una conducta ambigua i de manifestar-se en contra del clergat, respectivament, les Co-

missions la van confirmar en el càrrec, sense sanció.

Instància de reingrés

“Ingresó en el servicio 1º julio 1934. Del 15 de julio 1934 hasta 31 diciembre 1937 escuela unitaria de Vich. Des de enero 1938 hasta la entrada de las tropas Nacionales en Mollet del Vallés donde fue trasladada por expediente de incompatibilidad”. (20 de febrer de 1939)

Declaració jurada

Es trobava “(...) de vacaciones en Barcelona de paso para Logroño a pasarlas en compañía de sus padres y hermanos...lo que no pudo realizar por iniciarse el GMN. En 1º de octubre se trasladó a Vic al iniciarse el curso escolar y por expediente de incompatibilidad con el pueblo fue trasladada a Mollet del Vallés.

Simpatizante (del GMN) extensamente con él, (...) anhelaba pasarse, así como su esposo, y en lo posible ayudó a su hermano Manuel que desempeñaba el cargo de Delegado de Orden Público del Ampurdán a pasarse. Siendo portador de documentación importante. Hoy se encuentra en el Ministerio de la Gobernación en Valladolid. Sus hermanos y padres están todos desde el primer día con el sentir de la familia, en las filas del GMN, habiendo recibido sus hermanos por su entusiasmo y valor las condecoraciones más preciadas que un militar puede recibir.

Tuvo un expediente de incompatibilidad con el pueblo y ha estado vigilada al pasarse su hermano Manolo a la entonces España Nacional, siendo continuamente denunciada y reprendida por el entonces Consejero de Cultura y su Secretario, que le amenazó muchas veces en dejarla cesante.

A los dos días de ser liberado por las tropas del GMN el pueblo de Mollet se presentó con otros compañeros ante el Ayuntamiento interino, el cual les encargó un trabajo que duró tres días, y el día 6 de febrero lo hice en el Ministerio de Educación Nacional.

Durante los primeros dos meses y medio, el horror de cuanto en ellos sucedieron me hicieron tener una vida de retraimiento público, ya que solo salía de casa lo necesario para pasear a mi hijo que contaba cuatro meses. No conocí a ningún dirigente rojo y me causaba repulsión el pensar que tuviese que tener trato con alguno de ellos impuesto por las circunstancias, ya que por referencias de mi hermano Manolo me enteraba de los crímenes cometidos a diario.

En 1º de octubre me trasladé a Vich, allí me encontré con un Comité constituido y que era el que sembraba el terror en aquella población.

Figura 9. Resolució de l'expedient del Jutjat Militar referent a la mestra Amalia Rodríguez proposant que sigui sancionada. Any 1939. Font: ATMTTB

El Consejero de Cultura y su secretario me hicieron la vida amarga con sus órdenes repulsivas, que por contrariarme a mis ideas no quise cumplir por lo que fui amenazada con expulsarme del pueblo y dejarme cesante infinitad de veces. Siendo continuamente denunciada. Al pasarse mi hermano Manuel, la situación se me complicó más, por lo que temiendo detuviesen a mi marido, pedí ayuda al Secretario interino de aquel Ayuntamiento y que estaba hospedado en la mismo fonda que yo, el cual y procurando favorecerme se me hizo el expediente de incompatibilidad que me trasladó a Mollet y que terminó con la pesadilla horrorosa en que continuamente vivía...

En Mollet, sólo he conocido el desorden que en toda Cataluña reinaba y por estar en escuela unitaria no tengo conocimiento de lo que en sus respectivas escuelas hacían mis compañeros de profesión.” (20 de febrer de 1939)

Resum dels informes

Va tenir informes negatius:

Informe de l'Alcaldia de Vic: “Fue bastante ambigua con detalles favorables al GMN y otros favorables a los rojos”.

Informe de la Guàrdia Civil de Vic: “Se manifestó en contra del clero”.

Plec de càrrecs

“Visto su expediente de depuración, la comisión acordó formular a V. el siguiente pliego de cargos:

- Haber observado una conducta ambigua
- Se manifestó en contra del clero”

Sanció

Després de valorar el plec de descàrrecs, la CDPB va valorar:

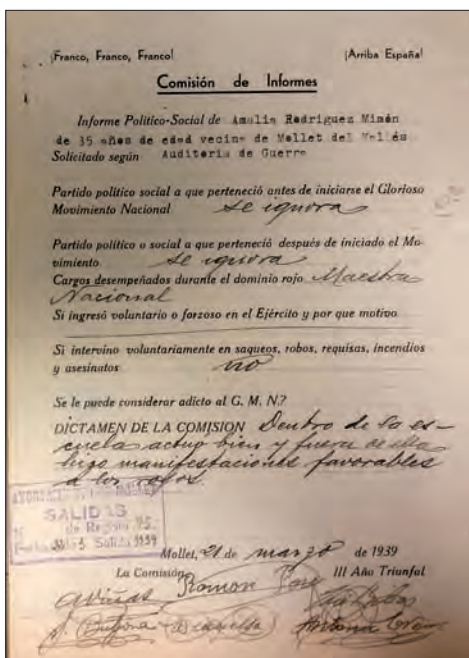

Figura 10. Informe politicosocial de la mestra Amalia Rodríguez fet per la Comissió d'Informes de l'Ajuntament de Mollet, any 1939. Font: ATMTTB

“(…) que los cargos no aparecen probados y la actuación de esta maestra se justifica bien en su argumentación de descargo

CONSIDERANDO que no hay base que justifique una sanción

ACUERDO proponer la CONFIRMACIÓN en el cargo”.

Amb data de 8 de gener de 1940 la CSDED va proposar la confirmació en el càrrec.

Aurora Santamaría Zamora

Els informes de la mestra Aurora són bons, però van acompanyats de la proposta de l'Auditoria de Guerra que demana que sigui sancionada per via administrativa. Per aquest motiu la CDPB farà el plec de càrrecs amb l'acusació “por ser gran entusiasta de los

rojos”. Finalment la mateixa Comissió va decidir confirmar la mestra a la seva plaça perquè considerava “que el cargo no se halla probado en medida suficiente para proponer sanción”.

Instància de reingrés

“Ingresó en el servicio 1º de julio de 1934. Desde el 13 de julio de 1934 ha prestado sus servicios en la escuela de Mollet con el cargo de maestra directora a partir del día 22 de febrero de 1935, hasta la fecha. (...) A partir de la fecha del GMN no ha desempeñado cargo alguno”. (22 de febrer de 1939)

Declaració jurada

Es trobava “(...) en Barcelona en casa de mis padres por ser periodo de vacaciones. (...)”

Después de la entrada triunfal de las tropas liberadoras a Mollet, hice mi presentación ante las Autoridades de dicho pueblo, y habiéndosenos encomendado un trabajo, por el Ayuntamiento de Mollet, el cual una vez terminado, hice mi presentación en la Delegación del Ministerio de Educación Nacional el día 6 de febrero de 1939. (...) he vivido ajena y completamente al margen de toda actuación política. Me he limitado a mis deberes profesionales y a mi hogar, cumpliendo estrictamente mis obligaciones de funcionaria y dedicando las horas restantes a mi familia y a mi casa. (...) Mis compañeros se han limitado a cumplir con sus deberes profesionales”. (22 de febrer de 1939)

Resum dels informes

Els informes són favorables i tots coincideixen en “Conducta: Buena. Apartada de toda actuación con los rojos”, però pesarà més la resolució de l'auditor de Guerra del Tribunal

Militar, que mantenia la proposta que “el expresado funcionario sea SANCIONADO en la esfera administrativa por los informes oficiales que le reputan de Ser gran entusiasta de las IZQUIERDAS, aun cuando en su Escuela no se mezcló para nada en política”. Aquestes acusacions havien estat fetes per la Guàrdia Civil de Mollet i la FET local que, a més a més, l'acusaven de “relacionándose mucho con uno de los maestros llamado José M. Pérez Benavente”.

Figura 11. Targeta d'afiliació a l'UGT de la mestra Aurora Santamaría de l'agost de 1936. Font: ATMTTB

Plec de càrrecs

L'expedient recull aquesta acusació: “Ha sido gran entusiasta de las izquierdas”.

Sanció

L'Aurora va presentar el plec de des-càrrecs i la CDPB va dictar:

"RESULTANDO que el 24 de noviembre último se le formuló pliego de cargos, contestados en término legal

RESULTANDO que la Auditoria de Guerra de la Cuarta Región Militar propone se imponga a esta maestra sanción administrativa por reputarla en los informes oficiales de "gran entusiasta de las izquierdas, aun cuando en su escuela no se mezcló para nada en política"

RESULTANDO que los informes oficiales suministrados a esta Comisión y que obran en el expediente son favorables en su totalidad.

CONSIDERANDO que el cargo no se halla probado en medida suficiente para proponer sanción.

Vistas las disposiciones aplicables, la Comisión acordó por unanimidad pro-

poner la confirmación en el cargo de Dª Aurora Santamaría". (25 de gener de 1940)

Andrés Sisó Gimeno

L'expedient del mestre Sisó està datat força més tard que els altres a causa, segons explica la Comissió Depuradora d'Expedients, a un error: "que no fue instruido dicho expediente juntamente con los demás de la provincia, por no constar el nombre de este maestro en las relaciones de la Sección Administrativa de Primera Enseñanza que sirvieron de base para a depuración".

L'A. Sisó és l'únic mestre que va prendre partit de manera activa per la causa franquista: la Guerra el sorprèn a Osca i ell es posarà al servei de les autoritats. Agafarà les armes per lluitar primer a la Milícia d'Acció Ciutadana i més tard a la Falange, i obtindrà per les seves actuacions la Medalla de Campaña i la de la Creu Roja. Ell farà constar tots aquests mèrits, acompanyats del avals que ho certificaven, davant de la Comissió, que va dictaminar que els informes eren totalment favorables, ja que el mestre havia defensat amb les armes la causa nacional i tenia diverses condecoracions. Serà confirmat en el càrrec de mestre de les escoles de Mollet.

"Don Andrés Sisó Gimeno, maestro propietario de la Graduada de niños de Mollet del Vallés (Barcelona), actualmente, propietario provisional de la Graduada Aneja a la Normal de Maestros de Huesca. (...)

Declara: que ingresó en el magisterio en virtud de oposición libre, posesionándose de la Escuela mixta de Espuéndolas (Huesca) con fecha 21 de noviembre de 1912. Por concurso, fue trasladado a Bujaraloz (Zaragoza) y, más tarde, también por concurso, pasó a desempeñar la Escuela de niños de Al-

112

Figura 12. Certificat del Servei Nacional d'Excombatents de la Falange d'Osca sobre l'Andrés Sisó donant fe del servei prestat durant la Guerra. Font: ATMTTB

mudévar (Huesca). En 1931, asimismo por concurso, fue trasladado a Mollet del Vallés (Barcelona), donde servía al producirse el GM.

En 18 de julio de 1936, se trasladó a Huesca, donde residía su familia, a fin de pasar las vacaciones en su compañía, y allí le sorprendió el Glorioso Alzamiento Nacional (GAN), no pudiendo, por tanto, reintegrarse a su escuela de Mollet del Vallés en setiembre de aquel año. Por lo que hizo su presentación a las autoridades de Huesca: Inspección, Alcaldía, Gobierno Civil; ingresando en la Milicia local de Acción Ciudadana, donde prestó servicio de armas hasta su disolución, pasando, entonces a Falange 2ª línea para prestar igual servicio de armas. Fue nombrado maestro de la escuela de Alerre próxima a la capital, para estar al frente de la Escuela durante el día y trasladarse a la capital, asediada por las hordas rojas, donde prestaba servicios de armas en turnos de noche, más adelante fue nombrado maestro de las Escuelas de Huesca, permaneciendo en esta ciudad durante todo el asedio, prestando servicio de armas, y continuó, después, en su cargo de maestro hasta su presentación en Mollet, con fecha 16 de mayo de 1939, siendo rehabilitado provisionalmente para desempeñar el cargo de maestro de Mollet, cargo que desempeñaba en 18 de julio de 1936. En 1º de agosto de 1940, nombrado por la Dirección General de 1ª Enseñanza, se posicionó de la Escuela que regenta con el carácter de propietario provisional (Huesca). Asimismo, declara que antes del Glorioso Alzamiento no perteneció a partido político alguno ni agrupación sindical ni partidista de ninguna clase. Durante el Movimiento, perteneció a Acción Ciudadana y a Falange Española, donde continúa con carácter de militante. (...)

Siendo depurado, provisionalmente, antes de ser nombrado para la Escuela de Alerre, antes citada. Por su parte, se limita a presentar copia del certificado de Falange, acreditativo de las actividades de orden militar y certificado de excombatiente, con medalla de Campaña y Cruz Roja del M.M, como premio a dichas actividades (...)

(...) la declaración jurada que ya presentó, oportunamente, a la Comisión de Barcelona en febrero de 1939, declaración que reproduce en virtud de orden por oficio nº 117, de la Comisión Dictaminadora de Expedientes de Depuración, Delegación de Barcelona, de fecha 27 de septiembre pasado. (...)

Solicita (...) la confirmación en su cargo de maestro de la Escuela Graduada de niños de Mollet del Vallés, que desempeñaba en funciones de director provisional, en 18 de julio de 1936". (Osca, 4 d'octubre de 1941)

Declaració jurada

A l'inici del GMN es trobava "(...) en Huesca, donde acababa de llegar el mismo día 18 de julio. Se presentó al Gobierno Civil, alcaldía e Inspección de 1ª Enseñanza. Ingresó en la milicia local para prestar servicio de armas, luego ingresó en FET servicio de armas hasta el levantamiento de asedio de Huesca". (10 d'octubre de 1941)

Sanció

Proposta de la CDPB:

"Que los informes obrantes en el expediente son enteramente favorables a dicho maestro que ha defendido con las armas la Causa Nacional y se halla en posesión de condecoraciones militares ganadas en la Guerra de Liberación.

Esta Delegación propone la confirmación en el cargo, sin imposición de sanción alguna".

La CSDED va proposar la confirmació en el càrrec amb data de l'11 de març de 1942.

3.3. Durada del procés depuratiu

Tots els expedients van presentar la documentació de reingrés al febrer de 1939 (una excepció serà el del J.M. Pérez, el procés del qual té lloc a Cadis i comença al febrer de 1937, i una altra, la de l'Andrés Sisó que sí l'havia presentat al 1939, però per un error administratiu l'ha de tornar a presentar). Tots els expedients es resoldran entre el gener i el juliol de 1940. El procés de les revisions va durar entre set i vint-i-quatre mesos. El mestre Barres demana la revisió al novembre de 1940 i el mestre Coll al gener de 1941 i triguen deu i onze mesos respectivament en resoldre's. La Srta. Perpetua demana la revisió al 1950 i es dictarà resolució dos anys més tard.

114

3.4. Anàlisi de les sancions

Les sancions que van imposar les comissions depuradores estaven regulades per la circular del 7 de desembre de 1936 i per l'Ordre de 18 de març de 1939, en les quals s'establien les sancions segons la gravetat dels càrrecs:

- Suspensió de sou i feina d'un mes a dos anys
- Postergació des d'un a cinc anys en les sol·licituds de plaça
- Inhabilitació per a l'exercici de càrrecs directius o de confiança
- Separació definitiva del servei

Dels deu mestres depurats a Mollet, més de la meitat, sis, són confirmats en el seu càrrec, la M. Delclòs, la T. Falgueras, la P. Jiménez, el J.M. Pérez, l'A. Rodríguez, l'A. Santamaría i l'A. Sisó, i quatre van ser sancionats. Dels sancionats, la P. Jiménez va ser separada del cos en ser acusada de ser simpatit-

zant o pertànyer a la CNT (malgrat que quan es va tornar a revisar el seu cas, l'any 1952, va ser readmesa, però amb sanció). A tres d'ells se'ls inhabilita per càrrecs directius i de confiança al mateix temps que se'ls trasllada fora de la localitat: a l'A. Barres, acusat d'idees separatistes i simpatitzant d'esquerres o pertinença a ERC, i a J. Coll, acusat d'idees catalanistes, se'ls farà fora de Catalunya, i a l'Asunción Rin, acusada de desafecta, però no de catalanista, se la traslladarà dins de la mateixa província. A més a més, a un d'aquests tres, l'Artur Barres, se'l penalitzarà amb tres mesos de suspensió de feina i sou.

Tres dels sancionats, A. Barres, J. Coll i P. Jiménez, van demanar la revisió del seu expedient i en tots tres casos van sortir beneficiats: l'expedient de l'Artur és revisat l'any 1941 i es resol la seva reposició a l'escola de Mollet, però se l'inhabilita per a càrrecs directius. Al Jaume, també revisat l'any 1941, se'l confirma com a mestre a la seva plaça de Mollet, sense cap més sanció. Jaume Coll i Artur Barres van patir un procés molt semblant: tots dos van ser acusats de tenir idees catalanistes i tots dos van ser sancionats amb el trasllat fora de Catalunya per un període de cinc anys. Tots dos van aconseguir que el mateix alcalde fes una instància demanant al Ministre d'Educació que s'anul·lés aquesta sanció i se'ls reincorporés a l'escola de Mollet.

L'expedient de P. Jiménez es revisarà al 1952 i serà readmesa, encara que sancionada amb el trasllat per cinc anys, a més d'inhabilitada per exercir càrrecs directius i de confiança.

Poc després, el 24 de desembre de 1952, es publicaria una ordre en què s'anul·laven les sancions accessòries als funcionaris que portessin cinc anys de servei actiu sense cap observació desfavorable. També es reco-

MESTRES DEPURATS DE LES ESCOLES NACIONALS DE MOLLET							
Mestres	Confirmats	Inhabilitats per a càrrecs directius	Suspensió temporal de feina i sou	Trasllat dins de la província	Trasllat fora de la província	Separació del magisteri	Revisió i segona proposta
A. Barres		x	x		x		x
J. Coll		x			x		x
M. Delclòs	x						
T. Falgueras	x						
P. Jiménez						x	x
J.M. Pérez	x						
A. Rin		x		x			
A. Rodríguez	x						
A. Santamaría	x						
A. Sisó	x						

Font: Taula d'elaboració pròpia

neixia que aquells que portessin dos anys fora de la seva província de destinació ja podien prendre part en els concursos de trasllats. L'ordre arriba quan ja havia acabat el procés depuratiu a Mollet.

La depuració del magisteri no finalitzaria fins a la publicació del decret d'indult i extinció de responsabilitats polítiques del 10 de novembre de 1966.

Dels deu mestres expedientats a Mollet, quatre eren homes (un 40 %) i sis eren dones (60 %). Van ser sancionats el 40 % del total (el 50 % dels homes i el 33 % de les dones).

A l'hora de valorar les dades hem de tenir en compte que un mateix mestre podia tenir més d'una sanció i, per tant, es trobarà repetit en més d'un concepte. Van ser confirmats en el càrrec sense sanció el 60 % dels

115

RESOLUCIONS DEFINITIVES D'EXPEDIENTS DE DEPURACIÓ ADOPTADES PEL MINISTERI D'EDUCACIÓ NACIONAL PER A PROVÍNCIES						
	Barcelona	Girona	Lleida	Tarragona	Catalunya	Mollet
Confirmació en el càrrec	1.630 (68,2 %)	768 (70,9 %)	775 (74,7 %)	804 (74,2 %)	3.977 (71,1 %)	6 (60 %)
Separació o inhabilitació definitiva	364 (15,2 %)	119 (11 %)	47 (4,5 %)	87 (8 %)	617 (11 %)	1 (10 %)
Suspensió o inhabilitació temporal	47 (1,9 %)	32 (2,9 %)	77 (7,4 %)	66 (6,1 %)	222 (4 %)	1 (10 %)
Trasllat de localitat	259 (10,8 %)	75 (6,9 %)	103 (10 %)	96 (8,8 %)	533 (9,5 %)	3 (30 %)
Inhabilitació càrrecs directius	50 (2,1 %)	84 (7,8 %)	20 (1,9 %)	28 (2,6 %)	182 (3,2 %)	3 (30 %)
Altres	43 (1,8 %)	5 (0,5 %)	16 (1,5 %)	3 (0,3 %)	67 (1,2 %)	
TOTAL	2.393	1.083	1.038	1.084	5.598	10

Font: MORENTE, F. La depuración franquista del magisterio público. Un estado de la cuestión. *Hispania*. 2001, vol. 61, núm. 208. i elaboració pròpia.

mestres, separats o inhabilitats definitivament un 10 %, un altre 10 % va ser suspès o inhabilitat temporalment, el 30 % va ser trasllat de localitat i un altre 30 % inhabilitat per exercir càrrecs directius.

A la nostra comarca veiem que van ser expedientats cent vint-i-un mestres (això suposa més d'un 35 % dels mestres del Vallès Oriental) i que d'ells, un 66,94 % van ser readmesos a la mateixa escola on treballaven, mentre que un 19 % va ser separat del servei.¹⁹

A Catalunya, el 16,83 % dels mestres són expulsats: això vol dir que un de cada sis mestres és separat definitivament del magisteri. El 22,34 % del magisteri de Catalunya és traslladat forçosament del lloc on treballava i el 15,87 % serà inhabilitat per ocupar càrrecs directius i de confiança del magisteri.²⁰

A la revisió del propi expedient s'hi van acollir més d'un terç dels mestres sancionats. D'aquesta revisió se'n va derivar una suavització de la depuració.²¹ Quant a les resolucions definitives a Catalunya, comptem amb el treball de l'historiador Francisco Morente, amb el qual podem comparar les dades de Mollet.

4. Conclusions

Amb el procés depuratiu es pretenia netejar el magisteri de tots els mestres sospitosos de simpatitzar amb la República. Els docents van ser sotmesos a una doble purga, la del tribunal militar, en la qual no es va poder condemnar cap mestre per la via penal, i en la depuració del magisteri, en la qual van ser sancionats el 40 % dels mestres que

figuren en aquest treball. S'ha d'assenyalar la gran importància que van tenir els informes: aquests decidien el destí de l'investigat. Aconseguir que aquests parlessin bé de l'acusat era garantia de sortir ben parat. Els tribunals, per la seva part, van mantenir un zel exagerat en la depuració: el més mínim indici de sospita de ser persones d'idees d'esquerres o catalanistes seria motiu de sanció. A un mestre amb informes en general favorables, com es el cas d'en Jaume Coll, a qui es descriu com a "persona digna y apta para el cargo", "merece buen concepto", "bueno y afecto al GMN", el comentari de "ideas catalanistas" li valdrà ser sancionat. Els imputats de catalanistes seran castigats tot fent-los fora de Catalunya (l'Artur i el Jaume).

Hi ha casos que van ser molt clars, com el de la Trinitat Falgueras. L'Auditoria de Guerra havia arxivat la seva causa sense proposar cap sanció administrativa i els informes que van arribar a la CDPB van ser totalment favorables, per tant la Comissió va decidir directament confirmar-la en el càrrec.

L'afiliació política de l'examinat passava per davant de la seva vàlua com a mestre. Havien de demostrar que la seva filiació sindical havia estat forçada: hem de tenir present que durant la Guerra tots els mestres van ser obligats a sindicar-se. La major part va declarar haver-se afiliat a la FETE (UGT), excepte la Perpetua, que ho havia fet a la CNT, i va ser la mestra que va rebre la sanció més dura: la separació definitiva del servei.

A les dones se'ls va examinar més la conducta moral que als homes. Hi ha comentaris als informes que es fan

¹⁹ Navarro, Eduard (2009)

²⁰ Vegeu Marquès, Salomó

²¹ Morente, Francisco (2001)

sobre les mestres com “ha tenido intimidación con los dirigentes rojos interviniendo en sus organizaciones”, “su conducta moral privada está en entredicho, pues sin que se asegure se cuentan algunos actos de inmoralidad”, “su conducta moral ha sido un tanto dudosa”²² i “relacionándose mucho con uno de los maestros llamado (...)”²³

Els mestres van mirar de defensar-se de les acusacions dels informants, però entre ells sempre van mantenir una actitud de bons companys: a la declaració jurada se’ls demanava que parlessin de la conducta dels seus companys i en cap cas es delata o acusa cap mestre, ben al contrari posen de manifest el seu caràcter apolític. “A todos los compañeros los he considerado apolíticos. Cumplieron con sus deberes profesionales.”²⁴ En el recinto de la Escuela las cuestiones de carácter profesional, fueron las únicas que se trataron sin que ningún compañero pusiera de manifiesto sus tendencias de carácter político”.²⁵ Tres mestres parlen de l'intent de les autoritats de posar-se en les qüestions de l'escola. “Los maestros nacionales de Mollet estuvimos en pugna constante con las autoridades izquierdistas locales e incluso amenazados con un traslado forzoso por no querer someternos a sus caprichos”.²⁶

L'objectiu de la depuració dels mestres va ser doble: d'una banda es va voler castigar com a enemics del nou ordre tots el docents que es consideraven simpatitzants de la República, aquests serien sotmesos a un sumaríssim i, si calia, castigats. Aquesta depuració la va exercir el tribunal militar. En el nostre cas només

va ser processada la P. Jiménez i va ser absolta.

D'una altra banda, el règim va voler separar del magisteri tots els mestres que no eren considerats fidels al GMN. Aquesta era la funció de les comissions depuradores que, amb l'aplicació de les sancions, van aconseguir crear un cos de mestres atemorit, amenaçat, paralitzat i incapaç d'exercir el tipus d'educació que havia dut a terme durant la República. La qualitat de l'ensenyament es va ressentir pel trasbals que aquestes depuracions van comportar: primer, perquè els mestres estaven treballant pendents de la resolució de les comissions, sota la vigilància dels informants. Després, un cop depurats, per les conseqüències de les sancions: l'expulsió, el trasllat de mestres i la inhabilitació dels directors. A tot això hem de sumar la manca de directrius clares per part del Ministeri d'Educació en política educativa.

La depuració i la repressió del mestres republicans van servir per imposar les bases de la nova escola franquista. El sistema es va assegurar que quedés al seu servei una munió de docents dòcils, que havien de ser els encarregats de difondre la ideologia del nacionalcatolicisme.

5. Fonts

5.1. Bibliografia

NAVARRO I DOMÈNECH, E. (2009). Apunts sobre la repressió franquista contra els mestres del Vallès Oriental (1939-1944). Ponències Anuari del Centre d'Estudis de Granollers: 111-116.

²² Informe de la Srta. Jiménez

²³ Informe de la Srta. Santamaría

²⁴ Declaració d'Artur Barres

²⁵ Declaració de Trinitat Falgueras

²⁶ Declaració de Jaume Coll

MORENTE VALERO, F. (2001). La muerte de una ilusión: el Magisterio español en la Guerra Civil y el primer franquismo. *Historia y Comunicación Social*, 6: 187-201.

MORENTE VALERO, F. (2001). La depuración franquista del magisterio público. Un estado de la cuestión. *Hispania*, vol. 61, núm. 208.

SOLÉ TURA, J. (1986). Cent històries, cent vides. L'Aixernador, edicions argentonines. 227 p. Argentona.

SOLÉ TURA, J. (1987). Cent noves històries, cent vides més. L'Aixernador, edicions argentonines. 220 p. Argentona.

SUÁREZ GONZÁLEZ, M.A. (2018). La repressió franquista a Mollet del Vallès: els procediments judicials militars (1939-1945). *Notes*, 33: 117-174. Mollet del Vallès.

5.2. Arxius consultats

AGA. Arxiu General de l'Administració. Alcalà d'Henares

AHMMV. Arxiu Històric Municipal de Mollet del Vallès

ATMTTB. Arxiu del Tribunal Militar Territorial Tercer de Barcelona

5.3. Webgrafia

Marquès, Salomó. Ensenyament republicà vs ensenyament franquista: la repressió del magisteri. Font: <http://www.memoriacatalunya.org/> 25/04/2018

5.4. Fonts orals

Aurora Pérez Santamaría (13/07/2018)

M. Dolors Mayol Pi (31/07/2018)